

УДК 7.012:17.035.3

Олена Світлична,
Інститут мистецтв
Київський університету імені Бориса Грінченка
ORCID ID 0000-0002-1307-4231

Український етностиль в інтерпретації молодого покоління
(на прикладах робіт студентів-дизайнерів Київського університету
імені Бориса Грінченка)

Abstract. The current state of Ukrainian folk crafts and handicrafts was researched, the products of which with clear ethnonational features have been a well-recognized and respected marker of Ukraine on the international arena for more than a hundred years.

It is noted that despite the uniqueness and charming perfection of the domestic traditional decorative and applied art, which has its roots in the depths of the centuries, Ukrainian society in the early XXI century faced a certain confrontation between the aesthetic ideals of the global unification of the personal material needs and the ideological recognition of national traditional forms in the everyday subject environment. And until recently, such contradictions were not in favor of the centuries-old artistic traditions of our people. The urgency of the accelerated formation of national style and the expansion of tendencies of national self-identification, especially among young people, is not due to reflections on the past, but a conscious daring attempt to find the face of their nation on the modern creative map of the world.

It is focused that the education of nationally conscious young design professionals is one of the most important functions of today's education. And such education is not possible without a thorough research analysis of the past, and without a creative rethinking of the forms and decorative and ornamental concepts of naive folk art of various domestic regional centers. The epoch of postmodernism, thanks to "games" in quoting with the cultural strata of nations, will only hide the ease of interpretations of the national folk cultural and historical heritage by the younger generation of future Ukrainian designers.

Keywords: ethnodesign, ornamental tendencies, applied art, folk crafts, quotations, modernization of traditional forms.

На території нинішньої України ужиткове мистецтво має давнє коріння та добре відоме завдяки літописам та матеріальним пам'яткам, що дійшли до нас з давніх давен. Своєрідна неповторність вітчизняного традиційного декоративно-ужиткового мистецтва завжди привертала увагу митців як невичерпне джерело для натхнення. Чарівної довершеності народне мистецтво набуло завдяки віками сформованим художнім традиціям, що постійно вдосконалюючись, передавалися із покоління у покоління.

Серед розмаїтих та найвідоміших видів вітчизняної народної творчості непересічними завжди були художнє ткацтво, гончарство, різьбярство, гутництво, килимарство, різні види та техніки вишивок, мережив, плетіння (в'язання), писанкарство, художня обробка металів, каменю, шкіри тощо. Ці ремесла та промисли, що здавна побутували як окрема форма творчої діяльності для задоволення власних потреб у повсякденних предметах вжитку, згодом перевтілились спочатку у допоміжні, а пізніше у самостійні види господарювання, які давали можливість не тільки підтримувати матеріальний статок родини, але й сприяли самоідентифікації, творчому самовираженню людини та естетизації навколишнього

оточуючого її рукотворного середовища. У сучасному полікультурному світі народне ужиткове мистецтво виступає легко впізнаваним ідентифікатором нації, яскраво візуалізує та змістовно висвітлює найхарактерніші особливості будь-якої нації разом з регіональними відмінностями етнографічних груп.

Втім прискорення інтернаціональної глобалізації у сфері автоматизації процесів виробництва товарів широкого вжитку, своєрідна уніфікованість матеріальних виявів, потреб та запитів суспільства разом із певними прорахунками у сфері вітчизняного просвітницько-гуманістичного виховання сприяють тенденціям щодо послаблення та нівелювання особливостей не тільки локальних етнокультур, а іноді майже повного занепаду традиційних ремесел. Так ще років двадцятим тому на Закарпатті була дуже розповсюдженою філейно-гіпюрна вишивка по лляній сітці. В XIX – XX ст. у такий спосіб робили велику кількість розмаїтих виробів для оздоблення традиційних внутрішніх інтер'єрів українських народних житлових помешкань (великі покривала, фіранки на вікна, скатертини, декоративні серветки) та оздоблювальні елементи одягу (хустини, шарфи, мереживні комірці та вставки різних розмірів тощо). На жаль сьогодні в тих краях майже ніхто не може згадати навіть назви цього виду рукоділля. Подібний промисел залишився тільки у європейських країнах (здебільше у гірських районах Балкан).

Занепад народних ремесел та промислів на початку XXI ст. спостерігається майже повсюдно на фоні широкого поступу індустріальної цивілізації та певною мірою зміни існуючої цивілізаційної парадигми на постіндустріальну. В нашій країні подібні процеси ускладнюються ще й суперечностями між поки що недосяжними естетичними ідеалами західної моделі розвитку та бажанням «вирватися» за межі «містечкової регіоналістики» зі значною збіднілістю та зниженням купівельної спроможності широких прошарків населення. І подібний містечковий світогляд для значного відсотку наших співгромадян часто пов'язується саме із національними традиційними ремесленими виробництвами, що в їх очах виглядають наче припудрені «нафталіном» та не відповідають їх своєрідним поняттям сучасності, «продвинутості та крутості». Подібна негативність додатково тільки посилюється абсолютною байдужістю держави до хоча б простенької реклами компонентів, що традиційно входять до сфери формування парадигми національно-ідеологічного світогляду нації. Збереженням, відновленням, відтворенням, популяризацією, ремесел, що наприкінці XX ст. опинилися на межі вимирання та промислів, що занепадають та поступово зникають із творчої мапи країни, в Україні займаються виключно митці-ентузіасти (дуже рідко мистецькі династії), приватні особи, громадські організації на власний розсуд та власним коштом.

Хоча продукт з чіткими етнонаціональними ознаками є добре впізнаваним та поважним маркером України на міжнародній арені вже більше ста років, завдяки великій кількості неповторно-самобутніх традиційних форм та декору архітектури, інтер'єрів, предметів побуту, одягу, прикрас тощо, яскравості їх кольорових сполучень, високій якості виробів народних промислів, на внутрішньому ринку подібне беззаперечне впізнання поки що не є всеохоплюючим. Скоріше такі тенденції тільки «входять у моду». Актуальність прискореного формування національного стилю та звернення до проблем національної самоідентифікації особливо серед молоді сьогодні обумовлена те стільки рефлексіями на суспільні потреби (з їх економічними, політичними, демографічними категоріями), скільки різкими змінами у геополітичній ситуації.

В таких умовах однією з найважливіших, можна сказати подвижницьких, функцій сьогоднішньої освіти на творчих спеціальностях з дизайнерського фаху є популяризація

національної культури у навчальному процесі на основі знайомства молоді із багатим національно-культурним матеріальним спадком традиційних ремесел та промислів України.

Такий дослідницький аналіз осмислення минувшини стає, по-перше, міцним підґрунтям для формування в тому числі толерантного ставлення до традиційних культур світу, а по-друге він ще й надає можливість креативно проявити себе, представивши певні власні розробки з переосмислення форм та декоративно-орнаментальних концепцій наївного народного мистецтва, створити авторські інтерпретації на основі усталених традицій та власних можливо, часом несподіваних чи навіть альтернативних трансформацій елементів з тих чи інших різноманітних вітчизняних регіональних осередків етнічної культури чи творчості усталених митців народного мистецтва в новому контексті.

Подібний позитивний досвід, що ілюструє експериментальні пошуки з осучаснення національних традицій в навчальному процесі з графічного дизайну, існує в Київському університеті імені Бориса Грінченка.

Кафедра дизайну Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка вже кілька років поспіль презентує власний щорічний виставковий проєкт «Орнамент у дизайні», в межах якого експонуються інтерпретації етнічних стилів у сучасних декоративних панно студентів-першокурсників. Орнаментальні пошуки студентів представлено у вигляді графічних аркушів, які демонструють можливості трансформації мистецьких першоджерел у сучасній дизайнерській практиці. Це орнаментальні композиції з використанням стилізованих біонічних та простих геометричних форм у стилях різних українських промислів, де застосовуються розписи по кераміці, різьблення по дереву, вишивка по сітці.

Презентаціям творчих робіт не завадила навіть світова пандемія, бо з інтер'єру виставкового приміщення Інституту мистецтв експозиція перемістилася у віртуальний простір кафедральної сторінки фейсбуку, де в цьому році відбулась третя (у загальному заліку та друга віртуальна) вже традиційна виставка подібних графічних робіт. Таким чином постмодерністська доба з її розмаїттям форматів візуально-комунікативних підходів, головними ознаками яких є атрактивність та концептуальність, сприяє освоєнню віртуального виставкового простору з набагато ширшим колом глядачів.

Як правило народні промисли за зовнішньою стилістичною спрямованістю мистецтвознавці відносять до наївного романтизму, що межує із примітивістською дитячою безпосередністю сприйняття навколишнього всесвіту. Але в той же час подібний «наїв» за своєю філософською суттю є народною фантастикою, що синтезує досвід поколінь, генеалогічно сягає найдавнішого мистецтва та відображає образи від давньо-слов'янських фольклорно-міфологічних традицій до сучасних опоетизованих побутових трактовок правічного взаємовпливу добра і зла.

Оскільки для сучасної епохи постмодернізму одними з характерних рис є ремінісценції зі своєрідним стилістичним запозиченням, визнанням певної вторинності нового твору та «ігри» в цитування з культурними пластами націй, то подібний досвід для молодих дизайнерів стає неабияким творчим викликом. Тому що подібне цитування не повинно стати формальним вживанням окремих маркерних стилістичних прийомів, воно має бути унікальним переосмисленим кроком. Разом з тим іронічно-ігровий підхід до створення твору, характерний для сучасної епохи, сприяє розкутості фахової фантазії та креативності.

В якості зразків для творчих графічних міркувань студентам на вибір було запропоновано аналіз творчих доробків таких вже визнаних «ікон українського наївного мистецтва» як М. Приймаченко та Г. Собачко-Шестак. Із народних промислів було обрано

розписи косівської, опішнянської, бубнівської кераміки, самчиківського розпису. До речі бубнівський розпис по кераміці та самчиківський монументальний розпис через майже повне зникнення у другій половині XX ст., сьогодні знаходяться у стадії активного відновлення зусиллями народних умільців та небайдужих ентузіастів. Крім розписної стилістики студенти намагались створити ескізи для застосування у килимарстві, вишивці та різьбленні.

Представлені роботи першокурсників іноді іронічні, іноді забавні та потішні, а іноді дотепні та кумедні, але всі вони без винятку пронизані майже безмежно-доброю позитивною енергією. І це саме та якість яка є стрижнем всього традиційного українського народного мистецтва незважаючи на різні галузі та напрямки чи стилістики.

*Svitlychna Olena,
Institute of Arts,
Borys Grinchenko Kyiv University*

Ukrainian ethnic style in the interpretation of the younger generation (on the examples of works of students-designers of Borys Grinchenko Kyiv University)

On the territory of present-day Ukraine applied art has ancient roots, which are well known due to chronicles and material monuments that have come down to us from ancient times. The uniqueness of the national traditional decorative and applied art has always attracted the attention of artists as an inexhaustible source of inspiration. Folk art has acquired a magical perfection due to centuries-old artistic traditions, which are constantly improving by passing down from generation to generation.

Among the various and most famous types of national folk art have always been unparalleled artistic weaving, pottery, carving, handicrafts, carpet weaving, various types and techniques of embroidery, lace, weaving (knitting), Easter painting, artistic processing of metals, stone, leather and more. These crafts and trades, which have long existed as a separate form of creative activity to meet their own needs in everyday life, later transformed first into ancillary and independent farming, which allowed not only to maintain the family's wealth but also promote self-identification, creative self-expression of man and the aestheticization of the surrounding man-made environment. In the modern multicultural world, folk applied art is an easily recognizable identifier of the nation, vividly visualizes and highlights the most characteristic features of any nation, along with regional differences of ethnographic groups.

However, the acceleration of international globalization in the field of automation of consumer goods, a kind of unification of material manifestations, needs and demands of society, along with certain miscalculations in the field of domestic education contribute to the weakening and levelling of not only local ethnic cultures traditional crafts. For example, twenty years ago in Transcarpathia fillet-guipure embroidery on a linen grid was very widespread. In the XIX - XX centuries in this way, a large number of various products were made to decorate the traditional interiors of Ukrainian folk dwellings (large bedspreads, window curtains, tablecloths, decorative napkins) and clothing items (scarves, shawls, lace collars and inserts of various sizes, etc.). Unfortunately, today in those parts almost no one can even remember the name of this type of needlework. Such craft remained only in European countries (mostly in the mountainous regions of the Balkans).

The decline of folk crafts and handicrafts in the early XXI century observed almost everywhere against the background of the widespread progress of industrial civilization and to some

extent the change of the existing civilization paradigm to post-industrial. In our country, such processes are further complicated by the contradictions between the hitherto unattainable aesthetic ideals of the Western model of development and the desire to “break out” of “urban regionalism” with significant poverty and reduced purchasing power of the general population. And for a great percent of our citizens, this urban outlook is often associated with national traditional handicrafts, which in their eyes look like they are powdered with “naphthalene” and do not correspond to their original notions of modernity, “advancedness and coolness.” Such negativity is further exacerbated by the absolute indifference of the state to at least simple advertising of components that are traditionally part of the formation of the paradigm of the national and ideological worldview of the nation. Preservation, restoration, reproduction, popularization, crafts that in the late twentieth century. On the verge of extinction and crafts that are declining and gradually disappearing from the creative map of the country, in Ukraine are engaged only enthusiastic artists (very rarely art dynasties), individuals, NGOs at their own discretion and at their own expense.

Although the product with clear ethno-national features is a well-recognized and respected marker of Ukraine in the international arena for over a hundred years now, thanks to the large number of unique traditional forms and decor of architecture, interiors, household items, clothing, jewelry, etc., the brightness of their color combinations, high quality handicrafts, in the domestic market such unquestionable recognition is not yet comprehensive. Most likely, such trends are just “in vogue”. The urgency of the accelerated formation of national style and addressing the problems of national self-identification, especially among young people today is due so much to reflections on social needs (with their economic, political, demographic categories), as drastic changes in the geopolitical situation.

In such conditions, one of the most important, one can say ascetic, functions of today's education in creative specialties in design is the promotion of national culture in the educational process based on the acquaintance of young people with the rich national and cultural heritage of traditional crafts of Ukraine.

Such a research analysis of the understanding of the past becomes, firstly, a solid basis for the formation of a tolerant attitude to the traditions of different cultures of the world. Secondly, it provides an opportunity for students to express themselves creatively, presenting some of their own developments to rethink the forms and decorative and ornamental concepts of naive folk art, to create authorial interpretations based on established traditions and their own, sometimes unexpected or even alternative transformations of elements various domestic regional centers of ethnic culture or creativity of famous folk artists in a new context.

A similar positive experience, illustrating the experimental search for the modernization of national traditions in the educational process of graphic design, exists at the Hrinchenko University.

For several years in a row, the Department of Design of the Institute of Arts of Hrinchenko University has been presenting its annual exhibition project “Ornament in Design”, which exhibits interpretations of ethnic styles in modern decorative panels of freshmen. Students' ornamental searches are presented in the form of graphic sheets, which demonstrate the possibilities of transforming artistic sources in modern design practice. These are ornamental compositions using stylized bionic and simple geometric shapes in the styles of various Ukrainian crafts, which use paintings on ceramics, wood carvings, embroidery on the mesh.

The presentations of creative works were not hindered even by the global pandemic, because the exposition moved from the interior of the exhibition space of the Institute of Arts to the virtual space of the cathedral Facebook page, where this year the third (in general and second virtual) traditional exhibition of such graphic works took place. Thus, the postmodern era with its variety of

formats of visual and communicative approaches, the main features of which are attractiveness and conceptuality, contributes to the development of virtual exhibition space with a much wider audience.

As a rule, folk crafts in terms of external stylistic orientation art critics refer to naive romanticism, bordering on primitive childish immediacy of perception of the surrounding universe. But at the same time, such a "naive" in its philosophical essence is folk fiction, which synthesizes the experience of generations, genealogically reaches the ancient art and reflects images from ancient Slavic folklore and mythological traditions to modern poeticized domestic interpretations of the right interaction of good and evil.

Since reminiscences with a kind of stylistic borrowing, recognition of a certain secondary nature of the new work and "play" in quoting from the cultural strata of nations are some of the characteristic features of the modern postmodern era, such an experience becomes a great creative challenge for young designers. Because such a citation should not become a formal use of certain marker stylistic devices, it should be a unique rethought step. At the same time, the ironic-playful approach to the creation of the work, characteristic of the modern era, contributes to the looseness of professional imagination and creativity.

As examples for creative graphic considerations, students were offered the choice of analysis of creative works of such already recognized "icons of Ukrainian naive art" as M. Pryimachenko and H. Sobachko-Shestak. The paintings of Kosiv, Opishnyan, Bubnov ceramics, and Samchyk paintings were selected from folk crafts. By the way, Bubnov's ceramics and Samchikov's monumental paintings, due to their almost complete disappearance in the second half of the 20th century, are currently being actively restored by folk craftsmen and enthusiasts. In addition to painted stylistics, students tried to create sketches for use in carpet weaving, embroidery and carving. The presented works of freshmen are sometimes ironic, sometimes amusing and sometimes witty and funny, but all of them, without exception, are permeated with almost infinitely good positive energy. This is exactly the quality that is the core of all traditional Ukrainian folk art, regardless of different branches and directions or styles.



Бовсувнівська В. Стиль косівський розпис. Акварель. 420x594. 2020

Bovsuvnivska V. The Kosovo painting style. Watercolor. 420x594. 2020



Безпала М. Стиль Марії Приймаченко. Гуаш. 210х297.2021

Bezpala M. The style of Maria Pryimachenko. Gouache. 210x297.2021



Безугла С. Стиль Г.Собачко-Шостак. Гуаш. 420х594. 2019

Bezugla S. The style of G. Sobachko-Shostak. Gouache. 420x594. 2019



Боярчук В. Стиль опішнянський розпис. Гуаш. 420x594. 2019

Boyarchuk V. The Opishnyansky painting style. Gouache. 420x594. 2019



Буковська Я. Стиль ткацтво. Гуаш. 210x297. 2021

Bukovska J. The weaving style. Gouache. 210x297. 2021



Буковська Я. Стиль філейна вишивка по квадратній сітці. Гуаш. 210x297. 2021
Bukovska J. The style of the fillet embroidery on a square grid. Gouache. 210x297. 2021



Буткевич В. Стиль М.Приймаченко. Гуаш. 420x594.2020
Butkevych V. The style of Maria Prymachenko. Gouache. 420x594.2020



Волкова А. Стиль Г.Собачко-Шостак. Гуаш. 420х594. 2020

Volkova A. The style of G. Sobachko-Shostak. Gouache. 420x594. 2020



Волкова А. Стиль самчиківський розпис. Гуаш. 210х297. 2020

Volkova A. The style of the Samchikovsky painting. Gouache. 210x297. 2020



Вяхіреєв М. Стиль Марії Приймаченко. Гуаш. 420x594. 2020

Vyakhirev M. The style of Maria Pryimachenko. Gouache. 420x594. 2020



Григор'єва В. Стиль ткацтво. Фломастери. 420x594. 2020

Grigorieva V. The weaving style. Felt-tip pens. 420x594. 2020



Демченко А. Стиль Марії Приймаченко. Гуаш. 210x297. 2021

Demchenko A. The style of Maria Pryimachenko. Gouache. 210x297. 2021



Журавльов Є. Стиль косівський живопис. Акварель. 420x594. 2020

Zhuravlyov E. The Kosovo painting style. Watercolor. 420x594. 2020



Журавльов Є. Стиль Г.Собачко-Шостак. Гуаш. 210x297. 2020

Zhuravlyov E. The style of G. Sobachko-Shostak. Gouache. 210x297. 2020



Демченко А. Стиль писанкарство. Кольорові олівці. 210x297. 2021

Demchenko A. The style of Easter painting. Colored pencils. 210x297. 2021



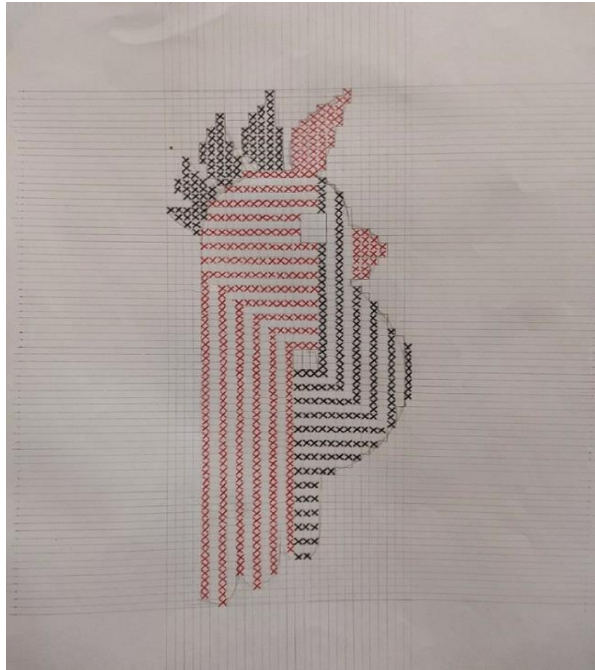
Зубченко А. Стиль Марії Приймаченко. Гуаш. 210х297. 2021

Zubchenko A. The style of Maria Pryimachenko. Gouache. 210x297. 2021



Кизюн А. Стиль бубнівський розпис. Гуаш. 210х297. 2021

Kizyun A. The Bubnivs'ky painting style. Gouache. 210x297. 2021



Кизюн А. Стиль вишивка хрестиком. Кольорові гелеві ручки. 210x297. 2021

Kizyun A. The cross-stitch style. Colored gel pens. 210x297. 2021



Осадча А. Стиль різьблення. Гуаш. 210x297. 2021

Osadcha A. The carving style. Gouache. 210x297. 2021



Маркович С. Стиль М.Приймаченко. Гуаш. 210х297. 2021

Markovich S. The style of Maria Pryimachenko. Gouache. 210x297. 2021



Маркович С. Стиль самчиківський розпис. Гуаш. 420х594. 2020

Markovich S. The style of the Samchikov painting. Gouache. 420x594. 2020



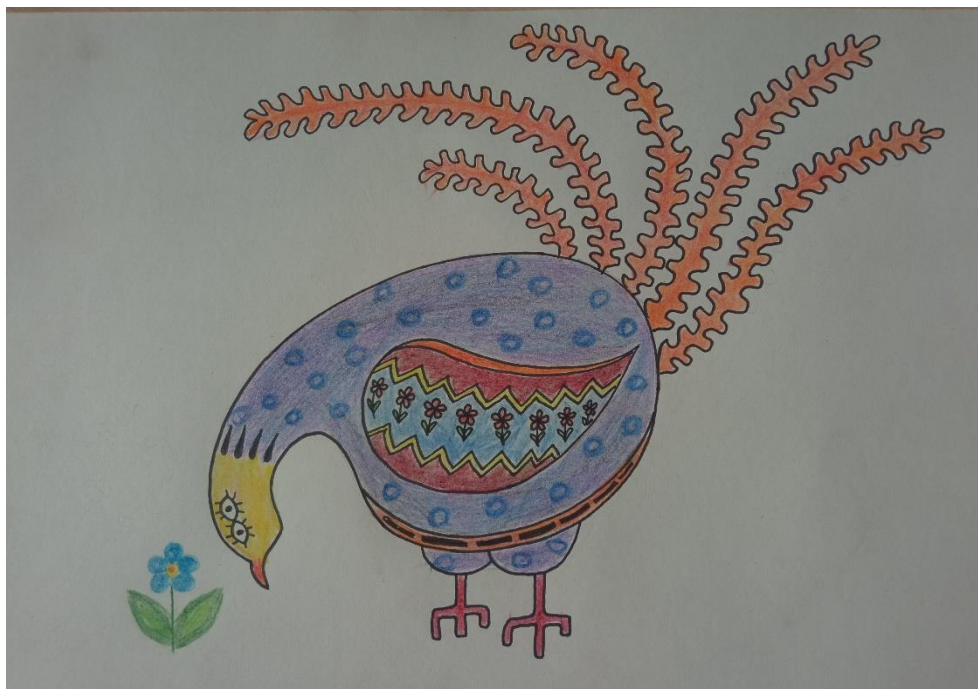
Овчиннікова В. Стиль М.Приймаченко. Гуаш. 420х594. 2019

Ovchinnikova V. The style of Maria Pryimachenko. Gouache. 420x594. 2019



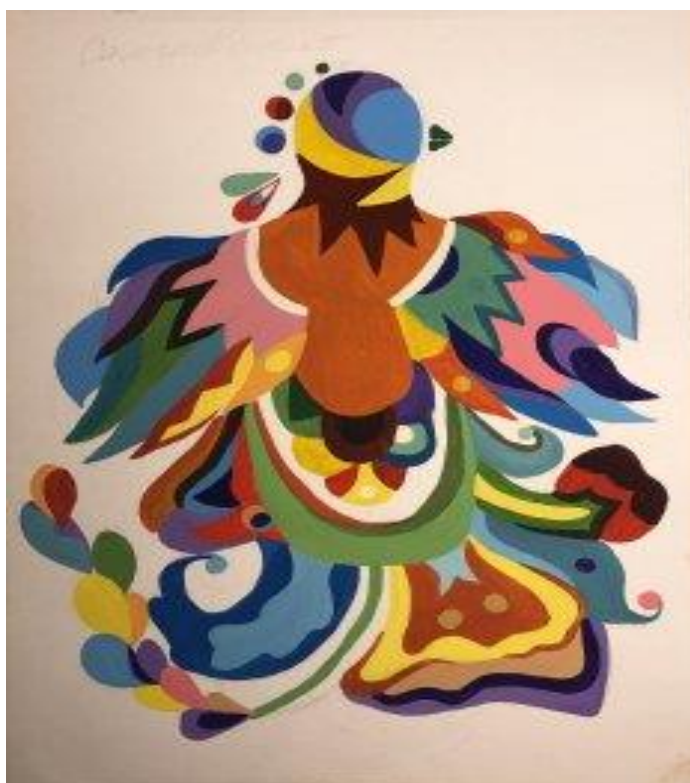
Панчак А. Стиль М.Приймаченко. Гуаш. 420х594. 2020

Panchak A. The style of Maria Pryimachenko. Gouache. 420x594. 2020



Савіних М. Стиль М.Приймаченко. Гуаш. 210х297. 2021

Savinykh M. The style of Maria Pryimachenko. Gouache. 210x297. 2021



Самборик Т. Стиль самчиківський розпис. Гуаш. 210х297. 2021

Samboryk T. The style of Samchykivsky painting. Gouache. 210x297. 2021



Шевченко М. Стиль Марії Приймаченко. Гуаш. 210х297. 2021
Shevchenko M. The style of Maria Pryimachenko. Gouache. 210x297. 2021



Тверецька М. Стиль вишика гладдю. Гуаш. 420х594. 2019
Tveretskaya M. The style of embroidery. Gouache. 420x594. 2019



Семашко О. Стиль вишивки хрестиком. Фломастери. 420x594. 2019

Semashko O. The style of cross-stitch. Felt-tip pens. 420x594. 2019



Федоренко А. Стиль різьблення. Гуаш. 420x594. 2019

Fedorenko A. The carving style. Gouache. 420x594. 2019



Шепишук С. Стиль писанкарство. Гуаш. 420х594. 2019

Shepshuk S. The style of Easter painting. Gouache. 420x594. 2019